

06.12.2023р. Гр.21 Історія України. Уроки №50-51.

Тема: 1.Культура в роки війни.

2.Повсякдення в часи війни:стратегії боротьби і виживання.

1. Велике випробування Війна...Вона стала великим випробуванням для української науки і культури. Вона руйнувала історичне надбання народу, завдала великої шкоди історичним пам'яткам, освіті, науці, мистецтву. Зруйнований радянськими диверсантами Успенський собор Києво-Печерської лаври. Приміщення музею Шевченка у Каневі, перетворене нацистами у концтабір. Руїни Запорізького міського театру. Освіта за часів окупації ведення нових предметів: Закон Божий; історія України; німецька мова. з 1942 р. – запровадження обов'язкової чотирирічної школи; в обласних центрах – платні гімназії (програма середньої школи). Свідectво про закінчення народної школи. Харків, 1943 р. запровадження обов'язкового навчання дітей з 7 років; збільшення чисельності шкіл; проблема з вчительськими кадрами; відкриття 113 вищих навчальних закладів. Освіта після визволення Діти за шкільною партою, 1943 р. Педагогічний колектив. Більшість вчителів не мали вищої освіти.

Евакуація навчальних і наукових установ Дата: осінь 1941 р. Центр зосередження: м. Уфа. Робоче засідання Президії АН УРСР під головуванням Президента АН УРСР академіка АН УРСР А.А. Богомольця. Київ,1941 р. Науково-технічний комітет сприяння обороні. Фізико-технічний інститут прилади для авіації, радіолокації і пеленгації. Інститут чорної металургії випробування артилерійських систем. Наукова діяльність Кирило Синельников – з 1942 р. Очолює Фізико-технічний інститут і його діяльність повністю переключає на потреби радянського «уранового проекту» Максим Луговцов – керівник Інституту чорної металургії в 1939-1952 рр. Інститут електрозварювання новий метод дугового зварювання під флюсом; використання при спаюванні корпусів танків Т-34. Євген Патон – керівник Інституту електрозварювання Наукова діяльність Патон Євген Оскарович з моделлю танка Т-34. Інститут клінічної фізіології сироватка для лікування ран; виготовлено більше 3 млн. доз препарату. Олександр Богомолець

– керівник Інституту клінічної фізіології. Інститут біохімії препарат для згортання крові. Олександр Палладін – керівник Інституту біохімії Наукова діяльність Академік АН УРСР А.В. Палладін в лабораторії Уфимського вітамінного заводу під час перебування АН в евакуації. Уфа, 1942 р. Український інститут хвороб ока операції на роговиці ока. Володимир Філатов – керівник Інституту хвороб ока. Академік АН УРСР В.П. Філатов, директор Українського науково-дослідного інституту очних хвороб і тканинної терапії. Наукова діяльність Інститут історії України підготовлено та видано «Нариси історії України». Інститут мови та літератури видано «Нариси історії української літератури». Микола Петровський – голова Інституту історії України в 1942-1947 рр. Доля українських вчених: Не вдалося уникнути арешту і концтабору конструктору ракетної і космічної техніки академіку Сергію Корольову. Під час війни він займався проблемами оснащення бойових літаків реактивним прискорювачем на рідкому паливі. Історики Олександр Оглоблин та Наталія Полянська-Василенко залишилися в окупованому Києві, а в 1943 р. емігрували на Захід. Академік Агатангел Кримський, один із засновників вітчизняної Академії наук, помер під час евакуації. Професор Львівського університету, Петро Франко та голова Народних Зборів Західної України, академік Кирило Студинський, примусово вивезені зі Львова, загинули у 1941 р. за нез'ясованих обставин. Добровольці на фронт: А.Головко; І.Ле; С.Скляренко; Л.Первомайський; Я.Качура. Поет М. Рильський і кінорежисер О.Довженко. Газета «За радянську Україну» 31 липня 1941 року – перший номер. Суть: для партизанського руху. м. Харків - Газета «Нова Україна». В газеті опубліковували свої статті Аркадій Любченко, Іван Багряний, Юрій Шевельов. Газета «Українське слово», яка виходила в Києві і з якою співпрацювала О.Теліга Олена Теліга видавала у Києві журнал «Литаври». Олександр Довженко - Діяльність: військовий кореспондент газет “Красная армия” і “Известия”; літературні твори: «Мати» «Перед боєм» фільми: «Битва за нашу радянську Україну» (1943); «Перемога на Правобережній Україні» (1945); «Україна в огні» (кіноповість, 1943 р.). Основні твори:

“Клятва”, “Данило Галицький”. Миколи Бажана; поема «Похорон друга»; “Йдемо на бій”, “Перемагають і жить”. Павла Тичини. “Слово про рідну матір”, “Світла зброя”; поема «Жага» Максима Рильського. «Україно моя», «До бою вставайте!», ««Битва»» Андрія Малишко. «В годину гніву», збірка «Під гул кривавий», «Любіть Україну» (1944 р.) Володимира Сосюри. Юрій Яновський «Земля батьків». В 1945 р. був кореспондентом на Нюрнберзькому процесі. «Люба»; «Шевченко»; «Мої листи» (військові оповідання) - Івана Ле. «Зенітка» Остапа Вишні. «Сад Гетсиманський»; «Тигролови»; поема «Гуляй-поле» Івана Багряного.

Василь Касіян – серія плакатів «Гнів Шевченка – зброя перемоги» (1942-1943 рр.) - 8 плакатів за текстами творів Т.Г.Шевченка. Плакат «В бій, слов’яни!». Валентин Литвиненко. Плакат «Україна вільна» (1944). В. Корецький. «Воїн Червоної Армії, врятуй!». Плакат. 1942 р. Тетяна Яблонська «Ворог наближається», 1945 р. Київська і Одеська кіностудії: “ Олександр Пархоменко”; “ Як гартувалася сталь”; “ Партизани в степах України”. Юлій Мейтус опери: «Гайдамаки»; «Абадан»; «Лейла і Меджнун». поема «Шляхами слави»; «Партизанська сюїта». Павло Вірський - художній керівник Ансамблю червоноармійської пісні і танцю Південно-Західного фронту. Зоя Гайдай -солістка Київського театру опери та балету. Лауреат Сталінської премії 1941 року.

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=bhfb2TJexY>

2. Українське населення хотіло того чи ні мусило пристосовуватися до нових умов, до нового окупанта. Мусило вижити. На окупованих українських територіях нацисти почали встановлення, так званого, «нового порядку». «Новий порядок» передбачав: 1) систему масового знищення людей; 2) систему пограбування; 3) систему експлуатації людських і матеріальних ресурсів. Під час будь-якої війни найгіршу чашу приречене випити мирне населення, яке мусить пристосовуватися до лихоліття, розрухи, зміни влад та окупантів. Українські земля передбачалося перетворити на «життєвий простір» для «арійської раси». Українські землі як найбільш родючі мали стати джерелом постачання продукції та сировини для « нової Європи ». Частина населення окупованих

територій планували перетворити на рабів, решта підлягала знищенню. Життя в окупованому місті. Працювали на польових поштах, у німецькому Червоному Хресті, гебіткомісаріатах, в управліннях місцевої охоронної поліції, поліції порядку, німецьких шпиталях, підприємствах, казино і т. ін. Існували також резервні «Українські допоміжні сили», до складу яких входили ті, хто бажав працювати на будь-якій роботі, аби тільки платили. Серед таких було багато учителів, інженерів, вихователів, студентів, домогосподарок та інших, які постійно шукали роботу.

Психологічний стан міського населення залишався важким упродовж усієї війни, що відбилося навіть у німецьких документах. Як писав у листі від 7 листопада 1942 р. німецький інженер Шмандт, майбутній директор Дніпродзержинського металургійного заводу, люди ставилися до війни і воєнних подій «вельми апатично», бо вже звикли до постійних жахів. «Нова» інтелігенція, за словами інженера, вважала, що і при німцях залишилися голод і злидні, як і при радянській владі. Наприклад, настрої населення окупованого Києва добре передає щоденник учительки Л. Нартової, яка писала, що люди не мали ні прав, ні сили, щоб захистити себе. Настрій у киян був гнітючий, тому що цілими днями «бігаємо, шукаємо роботу», а біржу праці штурмують голодні люди. По Україні поширювалися настрої, які добре відбиває вислів, зафіксований документально: «у тій війні нічого не можемо втратити, хіба свої кайдани». Тож заради хлібних та продуктових карток, прикріплення до їдалень, безкоштовної медичної допомоги, житла, права на використання електрики цивільне населення міст через біржі праці працевлаштовувалося майже в усіх німецьких установах. Німців зовсім не турбувала доля непрацездатних, у першу чергу дітей з дитбудинків прифронтової зони. Так, наприкінці жовтня 1942 р. у дитячому будинку Харкова по вул. Артема голодною смертю померло 170 маленьких дітей. Взагалі ж, за окупаційний час від голоду і виснаження пішло з життя близько 110-120 тис. харків'ян. Можна лише уявити, наскільки важко було виживати не лише тим, хто отримував мізерну платню, а й тій частині городян, яка взагалі залишилася без будь-якої роботи. Відтак самі обставини підштовхували людей шукати засоби для елементарного виживання. На початку березня 1942 року у щоденнику Геббельса

з'явився запис: «Становище з продовольством в окупованих східних областях надзвичайно скрутне. Там помирають від голоду тисячі й десятки тисяч людей, що цілковито нікого не цікавить». Сотні тисяч мешканців українських міст померли від голоду: відомо про масові смерті у Києві, Дніпропетровську, Вінниці, Запоріжжі, Сумах. У жодному місті населення не було охоплене «плановим постачанням». Селянам також часто забороняли продавати їжу міським жителям, а міських жителів не пускали до сіл за продовольством. Ціни продукти харчування були завищені в декілька разів. Наприклад влітку 1942 р. на базарах Харкова 1 кг хліба продавався за 150 крб. (офіційна ціна – 1,70 крб.), 1 яйце - 8 крб. (офіційна ціна – 0,80 крб.), 1 л молока – 20 крб. (офіційна ціна – 1,20 крб.) і т. д. Тобто практично всі продукти коштували в 10 разів більше за офіційно встановлену окупаційною владою ціну. У Києві на базарах в березні 1943 р. була подібна ситуація: 1 яйце коштувало 17-20 крб., 1 кг печеного хліба – 400 крб., 1 кг жиру – 1500-2000 крб., 1 фунт (близько 453 г) м'яса – 300 крб. Після тотальної мобілізації, проведеної в Німеччині наприкінці 1941 р., Третій рейх почав відчувати гострий дефіцит робочих рук. 21 березня 1942 р., Гітлер створив «Імперське бюро для використання робочої сили», мета якого полягала в тому, щоб розв'язати проблему коштом населення окупованих територій. Мобілізацією робочої сили з України переймалися А. Розенберг, Г. Гіммлер, міністр воєнної економіки Шпеєр, уповноважений з «чотирирічного плану» Г. Геринг. Спочатку, у пошуках кращого життя спочатку дехто добровільно їхав на роботи до Німеччини. Проте дуже жалкував про це, коли стикався з реаліями умов праці та ставленням. Останній видав наказ провести негайний набір 380 тис. сільськогосподарських і 247 тис. промислових робітників. Україна повинна була дати відповідно 237 і 190 тис. На початок грудня 1942 р. було рекрутовано вже близько 3 млн. робітників з Європи та СРСР (серед них 1 млн. 480 тис. оstarбайтерів і 594 тис. радянських військовополонених). Україна в цьому трагічному списку донорів виявилася першою – від 2 млн. 274 тис. до 2 млн. 500 тис. осіб. Тільки з території рейхскомісаріату «Україна» та зони управління військової адміністрації до Німеччини та до «Штральо» (транспортні полки у Польщі) потрапило 2 млн. оstarбайтерів.

Найбільше їх було вивезено з Дніпропетровської області – 176 тис. 300 осіб, Запорізької – 174 тис. 400, Кам'янець-Подільської – 177 тис., Київської – близько 450 тис., Полтавської – 175 тис. 100 осіб, Сталінської – 252 тис. 200 осіб, Харківської – 164 тис. 100 осіб.

Навесні 1943 р. потік добровольців вичерпався, й почалися масові облави на молодь, яку насильно депортували до рейху. Сільські жінки без відриву від роботи опанували професії трактористок і комбайнерок, щоб замінити тих, хто пішов воювати. На полях працювали по 20 годин на день, аби встигнути відправити збіжжя на Схід. Що їстимуть селяни, які залишалися вдома, радянську владу мало хвилювало. Окрім збору врожаю, сотні тисяч сільських жителів, переважно жінки та підлітки, будували оборонні споруди. Тим часом німецька армія швидко просувалася, іноді селяни працювали під кулями та бомбами, хоча на Правобережжі встигли небагато:десь не змогли навіть зібрати врожай, десь не встигли обмолотити й вивезти вглиб країни. Але у восьми східних областях на 11 жовтня 1941 року колгоспи виконали 93,8% від плану збору врожаю. 52,9% скошеного хліба обмолотили. З пізніми культурами не встигли: зібрали лише четверту-шосту частину врожаю овочів, соняшника, картоплі. Одночасно селяни продовжували виконувати плани заготівель сільгосппродукції: м'яса, яєць, молока, вовни, шкур тощо. У вересні 1941 року, наприклад, план із заготівлі м'яса виконали на 80,5%. За свою працю на межі можливостей селяни нічого не отримували. В той час вони не мали навіть паспортів, і їхнє становище можна найкраще описати словом «кріпацтво». Оранка під озимі в колгоспі «Більшовик». Переяслав-Хмельницького району Київської області. 1944 р. Але продовольства однаково бракувало. І тоді окупанти вирішили забрати його у селян: «Хліб, велика рогата худоба, домашня птиця – все це має бути вилучене у населення для армії, – йшлося у наказах керівництва вермахту військам, які наступали на Україну, – за найменший опір – розстрілювати на місці, а будинки – спалювати». У другій половині грудня 1941 - січні 1942 року війська і поліція конфіскували всі наявні запаси хліба в колгоспах, радгоспах та у населення. У 1942–1943 роках села Київщини, Вінниччини, Житомирщини, Сумщини та інших областей охопив голод. Окупанти забирали у селян худобу та продовольчі запаси. А

восени 1943-го німці заборонили селянам сіяти озимі, бо розуміли, що від наступного врожаю їм уже нічого не перепаде. Ще дві форми пограбування селян: грошова реформа, в процесі якої радянські гроші практично конфіскували та обов'язкове страхування людей та майна. Водночас селян обклали податками, наприклад, в рейхскомісаріаті «Україна» їх було 12 видів: на всю худобу та власність, навіть за велосипед і домашнього kota треба було платити. Був серед них і податок «за звільнення від радянської влади».

Медичне обслуговування, санітарія. Війна та її неминучі супутники – руйнування інфраструктури, нестача продовольства, промислових товарів не могли не призвести до посилення негативних впливів на здоров'я людей, до погіршення рівня медичного обслуговування та епідеміологічної ситуації. Захворювання на висипний тиф на окупованій території України у 1942 р., порівняно з довоєнним часом, зросло в 15 разів, на черевний тиф – у 12, на дифтерит – 18 разів. У 1943-1944 роках в Україні лютували тиф, кишкові й венеричні хвороби, дитячі інфекції. Наприкінці 1943-го у зайнятих Червоною армією регіонах України офіційно було зареєстровано 158 тис. випадків захворювань на висипний, черевний і поворотний тиф та дизентерію. Поширеною заразною хворобою в окупованих німцями районах була короста, на яку хворіло 23–63% населення. Діти й підлітки страждали від дистрофії, рахіту, цинги, туберкульозу, кору, дизентерії, скарлатини. Позбавлення українців медичного обслуговування було політикою нацистів, спрямованою на зменшення чисельності місцевого населення. У м. Чистякові Сталінської області від хвороб померло близько 10 тис. чол., у Макіївці – понад 12 тис., у Бершадському районі Вінницької області – 12,5 тис. чол. У Сумській області на дифтерит хворіла кожна третя дитина віком від 1-го до 8-ми років. Найбільшою була смертність серед дітей (переважно від інфекційних захворювань) в Охтирському, Роменському, Лебединському районах Сумщини (57%-70%).

Окупаційна влада вдавалася до злочинних дій щодо психічно хворих і дітей. На переконання інспектора генерального

комісаріата доктора Кристмана хворих зі втратою працездатності понад 60 %, слід було знищувати, адже рейх потребував лише здорових. Часто жертвами нацистського терору ставали діти-інваліди з дитбудинків, а також діти, яких силоміць відправляли до військових госпіталів для того, щоб взяти кров. Окупаційна адміністрація явно не горіла особливим бажанням налагодити повноцінне медичне обслуговування та санітарію в Україні. Переважна більшість «визволителів» керувалася антигуманними принципами і вважали нормою, коли, наприклад, на вулицях міст і сіл місяцями лежали неприбрані трупи людей. Нерідко гітлерівці нелюдськи використовували дітей для розмінування, як, наприклад, у квітні 1943 р. у м. Попасна (Луганщина), де 12-15-річних дітей прирекли на вірну смерть. Наслідки були страхотливими: 13 дітей загинуло, 35-було тяжко поранено й покалічено, 23 дістали легкі поранення.

Посилання:

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-povsyakdennya-v-chasi-viyni-strategi-borotbi-i-vizhivannya-312816.html>

Д/з: §40.